SAĞCILIK VE SOLCULUĞUN ÖTESİNDE

Muzaffer Emin Göksu

Göründüğü kadarıyla çağdaş sorunlar öncekilerden daha karmaşık. Kanaatimce bunun en önemli kanıtlarından birisi, onları analizde kullandığımız kavramların, çeşitliliği ve yetersizliğidir. Çünkü, kavramlarla dünya ve onun işaretlediği nesnel dünya arasında birebir olmazsa bile yaklaşık bir tekabüliyetten söz edilebilir. Bu çerçevede mesela Fransız İhtilali'nden beri kullanıldığı kabul edilen sağ ve sol sosyal kategorileri, ortalama iki yüzyıl kullanıla geldi. Aşağıda belirtildiği üzere net bir içeriğe sahip olmamakla birlikte uzun zaman sosyal/politik hayatta birer analiz unsuru olarak var olageldiler. Sağ-sol ya da sağcı solcu denildiği zaman kültürel dünyada sanki açıklaması, ispatı gerekmeyen bir gerçeği ifade etmiş oluyorlar. Son otuz yıldan beri bu kategorik yapı son buldu. İlerici-gerici, devrimci-tutucu gibi ikilemlerden *küreselci-yerelci* nitelemelere ulaşıldı. Derken düalist kalıplar bütünüyle bozulmaya başladı; mevcut durumları ifadede tekil olgular, ideolojiler üretildi. Muhafazakârlık dincilik, vb. açık bir karşıtlık oluşturmayan bu analiz kavramlarından bazılarıydı.

Burada teorik çerçevede duyulan kaygılardan birisi, özellikle bu tekil oluşumlar, önceki ikilemlere ve özellikle de sağ-sol ayırımında bir yerlere yerleştirilebilir miydi? Bunlar sağcılık ve solculuktan beslenmiş olabilirken neydi, kimin nesi olurdu? Sağ-sol bitti mi, yoksa yön ve şekil mi değiştirdiler? Bu çerçevede bazı dergiler (mesela; *Birikim* ve *Türkiye Günlüğü*, vb.) özel sayılar hazırladılar, sorunu tartıştılar. Güncel sorunları tartışırken bir sağ-sol ekseninde temellendirme girişimlerinin en açık örneklerinden birisini Tanıl Bora verdi: 1998'de yayınlanan ve "*Türk Sağının Üç Hâli: Milliyetçilik, Muhafazakârlık ve İslâmcılık*" adını taşıyan eserinde Türk toplumundaki üç önemli oluşumunun aslında sağın birer yansıması olduğunu dile getirdi. Yani Tanıl Bora'ya göre burada asıl olan sağcılıktır. Günümüzde ve özel olarak da toplumumuzda etkisi olan eğilim ve ideolojiler (deyim yerindeyse) bu alt yapının tezahürüdürler. Hatta onun ironik ifadesiyle sağın milliyetçilik katı, muhafazakârlık gaz, İslâmcılık ise sıvı halleridir.

Ancak bu yargının doğru olup olmadığını ortaya koyabilmek için söz konusu olguların sağcılığa yüklenen anlamla karşılaştırmaları yeterli olmayabilir.

t e z k i r e, *düşünce, siyaset, sosyal bilim dergisi*, yıl 9, sayı: 17, ekim/kasım 2000, s. 57-64

Olmayana ergi yolunu izlemek ve tümevarımcı yolla elde edilenlerin, tümdengelimci bir yolla test edilmeleri gerekir. Bu bağlamda sağcılık bu olguları belirleyen bir şey midir; yoksa sağcılık, bu ve benzeri olguların bileşkesinde ortaya çıkan bir durum mudur, bir örnekleme olarak söylemek gerekirse muhafazakârlık, yalnız sağ olarak nitelenen kategorik yapıya ait bir şey midir? Eğer muhafazakârlık, milliyetçilik gibi eğilimler solculuk için de geçerliyse (ki aşağıda geçerli olduğunu göreceğiz) bunlarla sağcılık arasında (hiç yok değilse de) birebir ilişki yok demektir. Bu da bizi sağcılığın ya da solculuğun bir şeylerin altına ya da üstüne sürmenin ötesinde tanımak ve tanımlamak gerektiği düşüncesine götürür.

İlk bakışta güncelliği yokmuş gibi gözüken sağ sol kavramaları, sorunları analiz imkanlarımızı irdeleme bakımından bir anlam taşıyor. Daha basit bir anlatımla ne dereceye kadar güvenebileceğimizi bilmek zorundayız. Bu yazı böylesi bir teorik amaç hedefleyerek kaleme alınmıştır. Sorunun çözülmesi için de sağ-sol kavramları bizde sağcılığın ve solculuğun gelişmesi ve kendine has özelliklerin içerik olarak diğer olgularla ilişkisi, bugün için ifade ettikleri anlam alt başlıklarını taşımaktadır.

Kendi Ortamında Sağ ve Sol'un Anlamı

Sağ ve sol iki yüzyıllı aşkın bir tarihe sahip bulunsalar bile modern bir üretim olarak içkinleşen bir kültürün özelliklerini taşımaktaydılar. Cemil Meriç'in ifadesiyle artık insanların kavgası kendisiyle kaderi arasında değil, inancı ile kavramlar arasındaydı. Bir başka değişle yığınlar kendini nitelediği ve inandığı kelimeler için savaşıyordu, sağ ve sol bu kelimelerin iki öncüsüydü (Meriç, 1976).

İlginçtir ki bu kavramlar ilk bakışta bir yön, bir tarafı ifade ediyordu. Mesela sözlüklere baktığımızda sol, iki taraftan biri ve özellikle sola düşen; sağ ise, solun karşısını işaret eden yön, sağ yana düşen, olarak açıklanıyor. Yönün yanında sağ ve sol kavramlarıyla gizil bir denge de kastediliyordu. Yani bir şeyin yer ve konumlarının bilinmesiyle gerçekleşecek bir denge söz konusuydu. Yani sorun hepten sağ ve sol olmak değil, uçları bilerek hareket etmektir ki "sağı-solu yok" deyimi bu dengesizliği dile getirir.

Ne var ki, sağ ve sol bu sözlük anlamlarının ve naif çağrışımlarının ötesinde bir mana taşıyagelmişlerdir. Bunun için de, mesela, sağcı dediği zaman muhafazakâr, solcu dediği zaman da sosyalist anlaşılmıştır. Onun için de kendi bağlamlarındaki oluşumlarını biraz daha yakından görmek gerekiyor.

Konuyla yakından ilgilenmiş bulunan Cemil Meriç'e göre sol; "Latince'de uğursuz, eski Almanca'da eğri demek; cehenneme inen merdiven hep sola bükülür. Sağ kibar ve imtiyazlı, Tevrat'ta Rabb'in sevgili kulları sağında oturacak", diye geçer. Meriç kavramların hikâyesini şöyle özetler:

> Sağ ve solun yeni bir kimlikle politikaya sıçrayışı Fransız İhtilâli ile yaşıttır. Dolayısıyla Fransa'nın mirasını muhabbetle benimsemiştir. Önce burjuvazinin

bayraktarlığına soyunan sol özgürlüktür, ilericiliktir, eşitliktir. Sağa türbedarlık düşer, ezeli değerlerinin bekçiliğini üstlenir. Ne var ki o korumaya aldığı değerler sürekli değişir. Kendi yurdunda bile çekingen, korkak ve sevimsizdir. Çekingendir çünkü keyfiliği ve kanunsuzluğu temsil eder. Korkaktır çünkü kanlı imtiyazların ve karanlık istismarların mirasçısıdır. Avrupa'nın son iki yüzyıllık tarihi solun değerleri, sağın hezimetlerinin tarihidir:

Ancak sağ ve sol bize oldukça farklı biçimlerde yansır. Sol bize salgın bir hastalık gibi girer ve bir intikam aracı olarak kullanılır. Sağ, daha nazlı ve daha utangaç bir misafir ama ne zaman gelmiş bilen yok. Bu silik ve şahsiyetsiz kelime pek ciddiye alınmaz. Ne var ki demokrasinin zaferinden sonra yeni bir bekâret kazanır, Avrupa'da bütün cinayetlerin yüklendiği sağ, günahlarından arınır (bizde de hadiseler döşenilir). Ama yakın tarihin günahkâr tekesi sağ, yine de kilisedir, cehalettir, faşizmdir; Batının en gerici partileri bu menfur vasıftan kurtulmaya çalışırlar. Bizde ise Türk'ün alicenaplığı tutar, bu düşküne yardımseverlik gösterir, özellikle mukaddesatçıların (?) bayrağı olur. Filhakika bu kirli ve karanlık kelimenin bizden başka şefaatçısı, elinden tutanı kalmaz.

Sözün kısası sağ-sol çılgın sevgilerin ve şuursuz kimliklerin emzirdiği iki ifrit, toplum yapısıyla ilgisi olmayan iki yabancıdır. Solun halk vicdanında yarattığı fedailer casusluk, darağaçları, Moskova; sağın müphem, sevimsiz bir iki hayal... (Meriç, 1976: 11-13).

Meriç, bizimle ilgisi bulunmayan bu maskeli haydutları hafızamızdan kovmayı, namuslu yazarın vicdan borcu kabul eder. Ne var ki bizim olsa da olmasa da sosyal/politik dünyamızı işgal eden bu kategorik kavramlar, başımızdaki sinekleri kovar gibi kovalamazlar, ama dünyanın konjonktürel değişimi onları da savunur. Ama buna geçmeden önce sağ ve solun bize geliş ve şekillenişine bir göz gezdirmemiz gerekecek.

Bizde Sağcılık Solculuk

Hemen pek çok Batılı kavramda olduğu gibi (yukarıda da söz konusu edildiği üzere) sağ ve sol kavramları da içinde doğduğu coğrafyanın bazı özelliklerini taşısa bile, bize has özellikler kazanmışlardır.

Sağ ve sol kavramları siyasal hayatımıza girdiği ve bunlar çevresinde bir kutuplaşma başladığı zaman sol, Batıdaki sınırları belli bir mirası da göz önünde bulundurarak kendi kimliğini oluşturmaya çalıştı. Sağ ise konumunu solun bulunduğu yere göre belirledi, alternatifliği benimsedi (Türköne, 1991: 68). Bu arada sağ ve sol arasında temel ilgi alanları bakımından bir ihtisaslaşma ortaya çıktı. Sağ, yerli özelliklerini sağlamlaştırmak için daha çok kültüre ve tarihe yöneldi; sol ise sınıf mücadelesi temelinde ekonomiye ağırlık verdi. Gerçi sağ da kendini liberal olarak niteledi. Ne var ki bu ekonomik yöneliş, teorik olmaktan çok pratik ve hatta pragmatik bir yaklaşımdı. Esasen bizde sağ da sol da hiçbir

zaman anlamlı bir derinlik kazanamadı. Sol kavramsallıktan realiteyi; sağ, günübirlik gerçeklerden derinlikli teorik yapılara ulaşamadı.

Sağ da sol da Batıdan çevrilirken Batıdaki yüklendiği çağrışımların Türkiye gerçeğine tercüme edilirken uğradığı olağanüstü kırılma onun ikisini de birer tahlil aracı olarak kullanmamıza fırsat vermemektedir. Yani niteleme ile nitelenen arasında ciddi farklar vardır (Alkan, 1991: 7).

İşin daha ilginç tarafı da modern dönemlerde kimliğin çoğu kere birileri tarafından yapılan bir etiketleme oluşuna bağlı olarak benimseyen ya da benimsemeyen kişi ve kesimlerin vasfı olmasıdır. Bu bağlamda (mesela) Türk Sağı derken Ayvazoğlu'nun ifadeleriyle solcuların, bölücülerin ve bu eyyamcı sınıfın dışında kalan gayri mütecanis bir kitle kastedilmektedir. "Biz sağcı değil İslamcıyız" yahut "sağcılıktan nefret ederiz, biz Türkçüyüz" diyenler de sağ kategorisindedirler (Ayvazoğlu, 1991: 32).

Yukarıda sağ-sol kavramları ülkemize aktarılırken, bazı kendine özgülüklerde çevrildiğini, önemli sayılabilecek kırılmalar yaşandığını söylemiştik. Mesela Türkiye'de Batıdaki imajlarının aksine genelde sol belirsiz, sinik ve ürkek; sağ ise yerli, tarihî, dinî değerlere şemsiye gibi bir imaj taşıyagelmişlerdir. Yine sağ, halk katlarının; sol, vasat aydının bir özelliği olarak gözükmüştür. Türkiye'de sağ ve solun kendilerine özgülüklerine baktığımızda şu niteliklerin altını çizebiliriz.

a) Bir kere bu kavramlar sınırları belirsiz ve çok 'geniş anlamlarda' kullanılmışlardır. Mesela sağ, faşizmden serbest piyasa ekonomisini kabul edene, dindar insandan milliyetçiye kadar ortak taraflarının ne olduğu belirlenemeyecek kadar geniş bir kesimi nitelemede kullanılmaktadır. Söylemeye bile gerek yoktur ki bunlar ancak zihinsel bir kurgulamada bir araya getirilebilirler.

b) Türkiye'de sağın genelde entellektüel olmadığını, solun ise Marksizm gibi bir birikime dayanmasıyla bundan kısmen kurtulabildiği kabul edilegelmiştir. Sağın yakın bir zamana kadar entellektüel olmadığı doğrudur. Resmî kültür politikası, Tevhid-i Tedrisat gibi işlemlerle kendine rehberlik edecek aydın kesimine fırsat verilmemesi, bir başka deyişle resmî ideolojiye uygun bir aydın üretimi, bu aydın tipinin de kendini bu düzeyde sınırlandırması bunun önemli sebepleri arasında sayılabilir. Ne var ki Marksizm gibi felsefî birikime dayanan Türk Solu da yeterince bir seviye kazanabilmiş sayılmaz. Marksizm'in toplumsal hayata, sanata uyarlanışında yeterli başarı gösterememişlerdir.

c) Türkiye'de genelde sol mevcut değerlere karşı, sağ ise bunların savunucusu konumunda olmuştur. Yani özellikle sağ bir savunma tepkisinin içinde bilinçsizce oluşmuş bir olgudur. Değerlere karşı olduğu düşünülen sola karşı bir savunma içgüdüsündedir. Ancak Türkiye'de sağ-sol'un tepkisel bir özellik taşımasında Kemalist ideolojinin ve uygulamalarının hatırı sayılır bir payı vardır. Devletin gözünde de millet sağcıydı ve öyle olması isteniyordu. Bir başka deyişle sağ, sistemle uzlaşma yolu olarak gelişti.

d) Genel olarak değerlendirmelerde Türk Sağının belirsiz ve yüzeysel olduğu ifade edilmiştir. Sağ genelde müphem idi. Türk Sağı daha da belirsiz bir şekil kazandı. Ne var ki belirsizlik ve yüzeysellik sadece sağa ait değildir. Solda

Marksizm gibi bir büyük boy teoriden yararlanmasına rağmen kendine has bir derinlik kazanamadı.

Özel olarak ve eleştirel çerçevede baktığımızda Alkan'ın da ifadesiyle sağ, "bekçiliğini yaptığı değerleri irdelemeyi hiç düşünmedi, hatta sınamayı hoş karşılamadı. Gerçek hazırdı, sağ aydın ise bunları izah eden durumundaydı. Yapılan iş tez değil savunmadan ibaretti, dolayısıyla sentez gibi gözükenler de hep basit kaldı. Kendini hep acınması gerekli bir kitle olarak gördü, (resmi ulusça kafa yapısına uygun olarak) zaten çevre hep düşmanla doluydu. Eylem biçimi de hep basitti. İmamları mümkün olduğunca içindeki kalıplarda tutmaya yönelikti. Kılık-kıyafet, saç-sakal fevkalâde önemliydi. Mesela büyük ve favori bir mesaj yoluydu. Mevcut pek çok şeyi öylesine muhafazaya soyunmuştu ki, ideolojisini paylaşmadığı siyasi otoriteyi bile devlet-i ebed müddet olarak kutsamıştı... (Alkan, 1991: 6 vd.)

Sol daha entelektüel, daha eleştirel ve daha bir tez sahibi gibi gözüküyor, sistem düzeyinde iddialar taşıyordu. Sol, Marksizm ile kendini büyük çapta özdeşleştirmişti. Sınıf savaşıyla geleceğin dünyasını kuracaktı. Marksizm de bunun için önemli bir ideoloji görevi yerine getiriyordu. Ne var ki ideoloji, pratikleri açıklamada bile kullanılamadı. Bireysel çıkışlarla sınıf kavgası bile birbirinden ayrılamadı. Devlete veya ağaya başkaldıran eşkıya hareketlerini sol entelektüalizm Marksizm adına alkışladı. Mesela bu çerçevede Osmanlı'ya başkaldıran Şeyh Bedretttin bir sınıf kavgasının öncüsüydü. Bir ağaya meydan okuyan İnce Memet, sol söylemde devrimci düşüncenin sembolüydü. Bunların içeriksizliği daha sonra SSCB'nin yıkılışıyla moral desteğini kaybeden Marksçı solun geniş bir kesiminin hemen niçin yalnızca iddialarından vazgeçmekle kalmayıp, dün karşı olduklarıyla bugün bütünleştiğini bize açıklama imkânı verir. Dünkü Marksist solun bugünkü ideolojisi, dün karşı olduğu Kemalist ideolojidir.

Sağ ve Solun Muhtevası ve Günümüzdeki Yaygın Olgularla İlişkisi

Sağ ve solun en önemli problemi her halde başından beri belirgin bir içeriğe sahip olmayışlarıdır. Bunun en önemli sebebi de gerçek dünyada bir şeylere olumlu düşseler bile, birer zihni inşa, kategorik birer yapı olmalarıdır. Bir başka (ve felsefi) deyişle bunlar ontik değil, ontolojik olgulardır.

Sağ ve solun kendileri belirgin birer ideoloji de değildirler, ancak günümüze kadar sağa ve sola nispet edilebilirliği üzerinde durulmuş ve mesela sağ ideoloji veya sol ideoloji ifadeleri kullanılmıştır. Hatta bugün analizde kullandığımız bazı olgular sağa veya sola dahil edilebilmektedir. Mesela buna göre muhafazakârlık bir sağ tavırdır, tarzdır. Halbuki dikkatli bakılınca görülür ki modern dönemlerdeki kullandığımız analiz kavramları (veya olguları) sağ veya solun tekelinde değildir. Bu bağlamda muhafazakârlık bir sağ içerik olamaz, sol ile birlikte de var olabilir.

Sağ ve sol kavramlarının uzun süreli en etkin olduğu alan siyaset kurumu-

dur. Sağ ve solun kendileri birer ideoloji olmasalar da birer siyasal eğilim olarak algılanagelmişler, partiler yelpazesi sağ ve sol ikilemi üstüne kurulmuştu. Buna göre bir terazi merkez ve bunun sağ ve sol kanatları var ve partiler, merkezden uç noktalara doğru gittikçe marjinalleşen bir çizgide sıralanmış oluyorlardı. Marksizm'in yasak olduğu ya da rağbet görmediği bir ülkede komünist parti marjinal iken ve sol doğrultusunun merkezden uzakta uç noktalarda bir yerde bulunurken kendini sol olarak kabul eden bir sosyal demokrat parti sol çizginin merkeze yakın bir yerlerinde görüyordu. Yine bir dinî parti sağda ama merkezden uzak bir yerde tasarlanıyordu. Konjonktürel, sosyal politik değişim hemen tüm dünyada bu şemayı altüst etti. Burada bizi ilgilendiren önemli taraf sağ ve sol ayırımlarının anlamını büyük çapta yitirdiğidir. Söylediklerimizi örneklendirmek gerekirse artık Türkiye'de kendini alenen sol sayan DSP ile sağ sayılagelen ANAP arasında sağ ve sol kavramlarıyla anlatılabilecek bir farkın kalmadığıdır. Yine Fazilet Partisini sağa yerleştirmekle bir şeyin anlatılmış olmayacağıdır.

Bugün sağcılık ve solculuğu hâlâ geçerli sayanlara, yani ona bir muhteva vermek isteyenlere göre sağcılığın en önemli özelliği "muhafazakârlık"tır. Yukarıda da belirtildiği üzere neyi koruduğuna bakmaksızın bir şeylerin koruyuculuğuna soyunmuş olmasıdır. Ne var ki muhafazakârlık bugün içerik olarak bir yere, (sağ diye nitelenen bir kategoriye) özgü değildir ve hatta (mesela Türkiye'de sol diye bilinegelen kesimlerin de mümeyyiz vasfıdır. Hatta bu konuda sağ olarak bilinen dinî çevrelere fark atmaktadırlar. Demek ki modern dönemlerde bir toplum tarzı olarak ortaya çıkan muhafazakârlık, sağ-sol kategorik ayırımlarında ikisinden birine denk düşmüyor.

Bazı değerlendirmelere göre sağcılığın en belirgin gerçekleşim biçimlerinden birisi milliyetçilik(daha doğrusu ulusçuluk)tir. Milliyetçilik bazı değerleri, devleti, resmî ideolojiyi aşırılıklara karşı korumaya girişmiş somut bir sağcılıktır. İmdi ulusçuluk sağcılıktır. Ne var ki Batı dışı toplumların hemen pek çoğundaki ulus devlet yapısının temsilcileri sol kanat aydınlardır. Bunlar uzun zaman daha sonraları sağın ekonomik modeli gibi gözüken liberalizme bile yanaşmamışlardır. Bu kadrolar, ulusçuluğun seküler doğası gereği, dine uzak ve hatta karşı olurlarken diğer taraftan kendilerini adadıkları çağdaşlaştırmacılık için mevcut toplumsal değerleri aşmak gerektiğini düşünegeldiler ve bu halleriyle sol cenaha daha yakın idiler. Böylesi bir ulusçuluk olgusu da her haliyle sol olmasa bile sağ sayılamazdı.

Marksizm'i solun en belirgin eğilimlerinden birisi sayarsak Marksist-sosyalist kesimler de ulusçuluğa uzak kalmamışlardır. Enternasyonellik iddiasındaki Rus komünist partisinin millici yapısı görülünce dünyanın pek çok yerinde ulusçu komünist partiler kurulmuştu. Quebec, İtalyan ve Fransız Komünist Partileri bunun açık örnekleriydi. Demek ki ulusçuluğun, geldiği noktada zorlanmaksızın sağ-sol ikilemesinden birine yerleştirilmesi söz konusu değildir.

Sağcılık ile din arasında da doğal bir ilişki varmış gibi gözükür ve çoğu zaman bu ilişkinin kendiliğinden kurulu olduğu sanılır. Bu durum dinin tabiatının modern olguların tabiatından farklı oluşuna dayanır. Aşkın kökenli olan

din, içkin olgular gibi farklılık, otantiklik, ben ve başkası ikilemi gibi bir mantık üstüne kurulu değildir. Bir başka deyişle din modern olgularla bütünüyle çatışmaz. Tavır açık olmadığı için birbirine zıt kategoriler içine bile yerleştirilebilir. Mesela bu çerçevede bir zamanlar İslâm, bazıları tarafından kapitalizme, bazıları tarafından da sosyalizme yerleştirilebilmişti. Ama işin doğrusu, tüm ortak görünümlerine rağmen din, İslâm, İslâmcılık da sağ sol kategorilerine yerleştirilemez.

Sağ ve Sol Bitiyor mu?

Bazılarının sandığı gibi yalnızca Türk Sağı veya Türk Solu biçim değiştirip silikleşmiyor, küresel boyutta sağ ve sol adı verilen ve iki yüzyılı aşkın bir zamandır kitlelerin peşinden koştuğu (Anderson'un deyimiyle) "Hayali Cemaat" kimlikleri anlamlarını bütünüyle yitiriyorlar. Bu erime sürecinde sağ ve solun başlı başına bir avantaj veya dezavantajı bulunmamaktadır. Esasen bu tür düal yapılarda taraflar birbirlerine inşadan, sürekliliğini sağlamaya kadar katkıda bulunurlar, bu bağlamda sağ sol ile sol da sağ ile var olur. Ansiklopedik sözlüklere bakıldığı zaman "sağ, sol olmayan; sol ise sağın karşısında bulunan" gibi ilk bakışta totolojik nitelikte tanımlara rastlanır. Ama bu yine de bir alternatiflik içinde varolduklarını gösterir ve güçlü bir sağ veya sol, karşıtının güçlü olduğu yerde mümkündür. Artık belirgin ne sağ ve ne de sol vardır. Her geçen gün farklılıkları işaretleyen çizgiler kaybolmaktadır. Hatta bunlarla doğrudan ilgili sosyal kategoriler bile anlamını yitirmektedir. Bir liberal-kapitalistten artık belirgin çizgileriyle ayırabileceğimiz bir sosyal demokrat çizgi yoktur. Bunların dayandığı dünya değişmekte, yeni ortaya çıkan durumları anlatmak için sürekli daha ayrıntılı kavram ve kriterler üretilmektedir.

Genelde sol, liberalist-kapitalist bir rahimde hayat bulmuş, dolayısıyla onun dünyası görüşünü içten benimsemiş, paylaşmıştı. Türk Solu, uzunca bir zaman bu temele karşı çıkmaya çalıştı. Ama modern gelişmeler, yeni açmazlar ortaya çıktıkça bu çizgide kendini var kılamayacağı kanaatine ulaştı.

Sağ ve sol, en önemli etkinlik alanı olan siyasette de bir anlam ifade etmez oldular, komünist partiler ortadan kalktı, muhafazakâr partiler esaslı bir izolasyona uğradılar. Küreselci, yerelci, yeşilci ve hatta dinci olmak, artık önceki sağcılığın veya solculuğun bir şeyi olmamaktadırlar. Bütün bunlara Tanıl Bora'nın ifadesiyle 'siyasetin ideolojisizleşip fikirsizleştiği, pazarlamaya dönüştüğü, postmodern manzara üstüne bir de siyaset bezirganlığının olağanüstü geniş mezhepli bir karakter kazandığı gerçeği'de eklenebilir.

Evet kendini ya da başkalarını hâlâ sağcı veya solcu olarak takdim edenler vardır. Ama eylemleri bu sonuçla bitmiyor. Türkiye'de sol, siyasal hayatın bir dönemine ait değerleri koruyup kutsamak için çabalıyor. Ama yapılanların bu sonucu doğuracağı bir hayli şüphelidir. Mesela bir kısım askeri ve sivil sol-mezhepçi aydının hareketi olan ve "28 Şubat" diye bilinen girişim ağır bir siyasal

tutuculukla bitiyor. Zamanında geniş halk desteğini görmüş sağcı kesimler ise, siyasette halkın yüz vermediklerini iktidara taşımakla meşguller. Bizim için burada önemli olan sağ ve sol ayrımının halk katında da artık anlamının kalmadığıdır.

Sonuç

Sağ ve sol pek çok modern kavramda olduğu gibi içeriği ve boyutları pek belli olmayan itibârî kavramlardı. Buna rağmen uzunca bir zaman pek çok kişinin bizzat kendini içinde gördüğü veya başkası tarafından nispet edilip etiketlendiği bir kimlik görevini yerine getirdi. Anderson'un ulus ve ulusçuluk için kullandığı bir "hayali cemaat" idi. Esasen realiteye indirildiğinde biri diğerine göre var olsa da ne kendinin ve ne de başkalarının sınırlarını çizemeyen kavramlardı. Bugün hiçbir modern olgu sağ ve sol ile özdeş değildir.

Günümüzde farklı eğilimler, kutuplaşmalar, biz ve başkaları ikilemleri sürüyor. Ancak kategoriler, adlandırmalar değişiyor. Dün bu adlandırmalar kapitalist-komünist, ilerici-gerici, devrimci-tutucu, ve özellikle de sağcı-solcu idi. Bugün ise küreselci-yerelci, vb.dir. Yeni durumlar için yeni kavramlar üretilmektedir: Popülizm, sivil toplum, sivil itaatsizlik bunlardan bazılarıdır ve dünün sağ ve soluna doğrudan artık tekabül etmemektedirler. Bununla birlikte tüm kavramlar mutlak/ontik değil, zihinsel inşaî olmaları bakımından ontolojiktirler.

Sözün kısası artık sağ ve sol devrini doldurmuş gözüküyor.

REFERANSLAR

Alkan, Ahmet., 1991, "Türkiye'de Sağın Tarihine Buruk Bir Derkenar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 16.

Anderson, Benedict., 1995, *Hayali Cemaatler*, Çev. İskender Savaşır, Metis, İstanbul.

Ayvazoğlu, Beşir., 1991, "Türkiye'de Sağcı Olmak", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 16.

Birikim Dergisi, 1989, İstanbul, Sayı 113.

Bora Tanıl, 1998, *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık*, Birikim Yayınları, İstanbul.

Bulaç, Ali., 1993, *Bir Aydın Sapması, Sağ ve Sol Akımlar*, Beyan, İstanbul.

Meriç, Cemil, 1976, *Bu Ülke*, Ötüken, İstanbul.

Türköne, Mümtaz'er., 1992, "Ekonominin Sağı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 17.